

Riksbanksfullmäktige ska enligt riksbankslagen varje år lämna förslag till disposition av Riksbankens vinst som till stora delar levereras in till statskassan. Sedan 1988 beräknas vinstdispositionen enligt riktlinjer som lagts fast av fullmäktige och godkänts av riksdagen. De detaljerade riktlinjerna för beräkning av vinstutdelningen har tagits fram för att uppnå stabilitet i inleveranserna till staten. För åren 1988–2010 har Riksbanken betalat in sammanlagt 200 miljarder kronor till staten och de årliga vinstutdelningarna har legat på en relativt jämn nivå, i genomsnitt 8,7 miljarder kronor per år.

Riksbankens vinstutdelning under de senaste två decennierna

Henrik Gardholm och Joanna Gerwin

Författarna är verksamma på administrativa avdelningen respektive stabsavdelningen.

Enligt riksbankslagen ska direktionen varje år före den 22 februari redovisa Riksbankens resultat till riksdagen, Riksrevisionen och riksbanksfullmäktige.¹ Fullmäktige ska samtidigt lämna till riksdagen och Riksrevisionen förslag till disposition av Riksbankens vinst som till stora delar levereras in till statskassan. Vinsten består huvudsakligen av avkastningen på de tillgångar som Riksbanken förvaltar för att säkerställa möjligheten att uppfylla sina lagstadgade mål och utföra sina uppdrag: att genomföra penningpolitiken, att ha beredskap att intervensera på valutamarknaden och att kunna ge tillfälligt likviditetsstöd till banker. Riksbankens tillgångar finansieras främst av utgivningen av sedlar och mynt samt eget kapital.² Riksbankens vinst varierar från år till år huvudsakligen till följd av förändringar i tillgångarnas marknadsvärde.

Principerna för disposition av Riksbankens vinst är inte reglerade i lag.³ Sedan 1988 beräknas emellertid vinstdispositionen enligt riktlinjer som lagts fast av riksbanksfullmäktige och godkänts av riksdagen. Riktlinjerna har under den tiden kompletterats vid tre tillfällen för att anpassa beräkningsmodellen för nya redovisningsprinciper respektive ny växelkursregim så att vinstutdelningen inte skulle behöva påverkas av dessa förändringar.

Denna ekonomiska kommentar redogör för hur man i dag beräknar Riksbankens vinstutdelning till staten. Den beskriver vilka principer som styr beräkningen av vinstutdelningen och visar hur vinstutdelningen utvecklats under de senaste två decennierna. Kommentaren avslutas med en detaljerad beräkning av vinstdispositionen för 2010.

Styrande principer för beräkning av vinstutdelningen

Riksbankens vinstdisposition visar hur stor del av Riksbankens vinst som ska betalas in till statskassan. Den anger också hur mycket av vinsten ska föras till eller från Riksbankens dispositionsfond och resultatutjämningsfond.⁴

Fram till 1988 beslutade riksbanksfullmäktige om vinstdispositionen utan vägledning av några formaliserade principer. Den grundläggande tanken bakom dispositionen av Riksbankens vinst hade dock länge varit att upprätthålla viss stabilitet i vinstutdelningen till staten.

När Riksbanken i 1987 års bokslut för första gången tog upp samtliga tillgångar och skulder utom guld till marknadsvärde blev det klart att Riksbankens ekonomiska resultat ett visst år kunde påverkas mycket kraftigt av stora ränte- och valutakursförändringar. Den nya värderingsprincipen aktualiserade då behovet att fastställa riktlinjer för vinstdispositionen för att undvika kraftiga svängningar i inleveranserna

1. Till och med räkenskapsåret 2010 redovisas Riksbankens resultat före den 15 februari i enlighet med dåvarande bestämmelser i riksbankslagen.

2. Avkastningen på de av Riksbankens tillgångar som svarar mot utelöpande sedlar och mynt minskad med Riksbankens totala kostnad för kontanthanteringen kallas seignorage.

3. Riksbankslagen reglerar dock att om reservfonden har gått ned under 500 miljoner kronor ska minst 10 procent av årets vinst avsättas till reservfonden tills denna åter nått upp till detta belopp.

4. Dispositionsfonden och resultatutjämningsfonden är en del av Riksbankens reserver som ingår i posten Eget kapital på balansräkningens skuldsida. Förutom de avsättningar som görs enligt riktlinjerna för vinstdispositionen innehåller dispositionsfonden även uppskrivningsbelopp som överförts till fonden när värdet på Riksbankens tillgångar skrivits upp.

till staten. I samband med 1988 års bokslut antog därför fullmäktige nya riktlinjer för Riksbankens vinstdisposition enligt följande tre grundprinciper:

- vinstutdelningen ska vara stabil över tiden för att man på så sätt ska undvika omotiverade svängningar i statens budgetutfall
- huvuddelen av Riksbankens vinst ska delas ut men Riksbanken ska även fortsättningsvis ha betydande fonderingar
- vinstutdelningen ska inte bli föremål för kortsiktiga överväganden med avseende på statsbudgetens utveckling.

Nedan följer en närmare beskrivning av hur de nya riktlinjerna utformades i detalj.

Utdelningsnivån ska vara stabil

För att säkerställa att inleveranserna till staten inte uppvisar alltför kraftiga fluktuationer beslutade fullmäktige att man ska använda de fem senaste årens genomsnittliga resultat före bokslutsdispositioner som beräkningsunderlag för vinstdispositionen. En upp- eller nedskrivning av kronans värde ska heller inte tillåtas påverka vinstutdelningen. Dessa effekter utjämnas i stället med dispositionsfonden.

Huvuddelen av vinsten delas ut

För att uppnå principen om att huvuddelen av vinsten ska delas ut bestämde fullmäktige att 80 procent av de fem senaste årens genomsnittliga resultat ska levereras till staten. Resterande 20 procent används däremot till fonderingar för att bygga upp det egna kapitalet. Fonderingarna sker till dispositionsfonden och ett resultatutjämningskonto.⁵ Det sistnämnda bytte namn till resultatutjämningsfond i samband med 1994 års bokslut.

Fullmäktige framförde två argument som skäl för att Riksbanken borde göra avsättningar till olika fonder. Det ena är att Riksbanken behöver få möjlighet att i olika situationer ta i anspråk de fonderade medlen för att ta hand om valuta- och ränterisker samt i viss mån kreditrisker. Det andra handlar om behovet att genom fondavsättningar främja en viss stabilitet i överföringen av vinstmedel från Riksbanken till staten.

Fullmäktige beslutade därför att den del av Riksbankens resultat som beror på valutakurseffekter ska föras till dispositionsfonden. Om valutakurseffekten är negativ får man ta i anspråk motsvarande fondmedel för att den effekt som valutakursförändringen har på resultatet inte ska påverka inleveransen till staten. Till dispositionsfonden ska också avsättas 10 procent av det genomsnittliga resultatet före bokslutsdispositioner under den senaste femårsperioden, förutsatt att detta belopp inte överstiger vinsten för innevarande år. Om så är fallet ska man begränsa avsättningen till högst det belopp som motsvarar årets vinst före bokslutsdispositioner för att undvika att dispositionsfonden byggs upp med medel tagna från resultatutjämningsfonden.

Det belopp som återstår efter vinstutdelning och avsättningar till eller från dispositionsfonden ska föras till eller från resultatutjämningsfonden.

Utdelningen påverkas inte av hänsyn till statsbudgeten

Den tredje grundprincipen – att vinstutdelningen inte ska bli föremål för kortsiktiga överväganden med avseende på statsbudgetens utveckling – uppfylls genom att fullmäktige beslutade att tydligt beskriva hur vinstdispositionen skulle beräknas och på så sätt inte ge utrymme för godtyckliga tolkningar.

I fullmäktiges beslutspromemoria från 1988 anges dock att systemet för beräkning av Riksbankens vinstdisposition givetvis får modifieras om det visar sig ha nackdelar som man inte förutsett.

5. Riksbankens avsättningar till dispositionsfonden byggdes upp successivt under 1970-talet och 1980-talet. Vid utgången av 1988 fanns 17 178 miljoner kronor i dispositionsfonden. Resultatutjämningsaldot uppgick samtidigt till 29 934 miljoner kronor.

Kompletteringar i beräkningen av vinstutdelningen

Riktlinjerna för beräkning av Riksbankens vinstdisposition tillämpades i sin ursprungliga form fram till och med 1992 års bokslut. Därefter har de kompletterats vid tre tillfällen för att anpassa beräkningsmodellen för ny växelkursregim och nya redovisningsprinciper så att vinstutdelningen inte ska behöva påverkas av dessa förändringar.

När växelkursregimen med flytande krona infördes hösten 1992 konstaterade riksbanksfullmäktige att de nya valutakurseffekterna kunde motsvara tidigare beslutade upp- och nedskrivningar av kronkursen. Därför beslutade man att även i fortsättningen exkludera de resultatpåverkande valutakurseffekterna vid beräkningen av Riksbankens vinstutdelning. Från och med 1992 års bokslut gäller således att underlaget för inleveranserna till staten ska utgöras av de fem senaste årens genomsnittliga resultat före bokslutsdispositioner exklusive den resultatpåverkan som en ändrad kronkurs haft under samma period. Varje förändring av kronkursen påverkar därmed inte underlaget för inleveranserna.

När Riksbanken började marknadsvärdera sin guldreserv 1998 beslutade fullmäktige att även guldvärdeeffekter skulle exkluderas vid beräkningen av vinstdispositionen.⁶ Detta innebär att den värdeförändring som uppkommer på Riksbankens guldinnehav behandlas på samma sätt som valutakurseffekter och således inte får påverka storleken på vinstutdelningen. Underlaget för inleveranserna utgörs därmed från och med 1998 års bokslut av de fem senaste årens genomsnittliga resultat före bokslutsdispositioner exklusive valutakurseffekten och efter det att effekterna av förändringen i guldvärdet räknats bort.

År 2003 beslutade Riksbankens direktions att orealiserade vinster till följd av förändringar i priser på värdepapper från och med 2004 inte längre skulle ingå i det redovisade resultatet. I stället redovisas de som en förändring på ett värderegleringskonto i balansräkningen. För att uppnå samma vinstutdelningsbelopp som om denna förändring av redovisningsprinciper inte hade genomförts modifierade fullmäktige riktlinjerna för beräkning av vinstdispositionen ytterligare en gång. Sedan dess justeras därför det redovisade resultatet vid beräkning av vinstdispositionen med de prisseffekter som redovisas på värderegleringskontot. När priset på värdepapper går upp justeras det redovisade resultatet upp med ett belopp som motsvarar ökningen av värderegleringskontot, det vill säga med den i balansräkningen bokförda prisvinsten. När priset på värdepapper går ned sker det omvända, det redovisade resultatet justeras alltså ned med den i balansräkningen bokförda prislust, förutsatt att det finns vinster till följd av tidigare års prisförändringar redovisade på värderegleringskontot.⁷

Stabil vinstutdelning 1988–2010

Vid jämförelse mellan Riksbankens redovisade resultat och de belopp som levererats in till staten för åren 1988–2010 framgår att vinstutdelningen visar små förändringar över tiden i förhållande till det årliga resultatet (se diagram 1). Det redovisade resultatet har varierat mellan 26,7 miljarder kronor som högst 1993 och –10,0 miljarder kronor som lägst 1994. Vinstutdelningen har samtidigt varierat mellan 9,8 miljarder kronor som högst 1999 och 3,6 miljarder kronor som lägst 2007, om man räknar bort två extra utdelningar om 20 miljarder kronor vardera som enligt riksbanksfullmäktiges beslut levererades till staten för 2000 och 2001. Besluten var ett avsteg från riktlinjerna för disposition av Riksbankens vinst. Fullmäktige motiverade detta med att de aktuella principerna för vinstdisposition hade föranlett överkapitalisering av Riksbanken och att de extra inleveranserna skulle bidra till att Riksbanken uppnår en långsiktigt väl avvägd konsolideringsnivå.

6. Guldvärdeeffekterna exkluderas dels för att de delvis består av valutakurseffekter (då guldet värderas på marknaden i US-dollar), dels för att man vill eftersträva stabilitet i vinstutdelningen. Ett alternativ hade varit att enbart exkludera valutakurskomponenten vid vinstutdelningen, men det hade komplicerat beräkningarna eftersom Riksbanken i enlighet med ECB-rådet har beslutat att guldvärdeeffekter inte får delas upp vid redovisning i valutakurseffekt och prisseffekt.

7. Det redovisade resultatet justeras inte för prisseffekterna om priset förändras under innevarande år medför orealiserade förluster som överstiger tidigare redovisade vinster till följd av prisetförändringar. I sådana fall ingår de negativa prisseffekterna i det redovisade resultatet.

Inklusive de båda extra utdelningarna uppgår den totala inleveransen enligt vinstdispositionsprinciperna till 200 miljarder kronor för 1988–2010, vilket motsvarar 96 procent av det redovisade resultatet för samma period. Riksbankens dispositionsfond och resultatutjämningsfond har under samma period ökat från 47 miljarder kronor till 71 miljarder kronor. Vinstutdelningens andel av Riksbankens redovisade eget kapital har samtidigt visat små förändringar och i genomsnitt uppgått till 12 procent. Vid utgången av 2010 motsvarade den 9 procent av det egna kapitalet på 72 miljarder kronor.

Beräkning av Riksbankens vinstdisposition för 2010

Vinstdispositionsprincipen kan förenklat uttryckas som att 80 procent av de fem senaste årens genomsnittliga resultat, exklusive valutakurs- och guldvärdeeffekter men inklusive de priset effekter som redovisas på värderingskontot i balansräkningen, ska levereras in till statskassan. Valutakurs- och guldvärdeeffekterna samt i normalfallet 10 procent av det justerade genomsnittliga resultatet ska föras till eller från dispositionsfonden. Det belopp som återstår efter detta förs till eller från resultatutjämningsfonden.

För 2010 föreslår riksbanksfullmäktige följande vinstdisposition:

- till statskassan levereras in 6 200 miljoner kronor
- från Riksbankens dispositionsfond förs 6 540 miljoner kronor
- till Riksbankens resultatutjämningsfond förs 888 miljoner kronor.

Nedan följer en detaljerad beskrivning av hur förslaget har beräknats.

Inleverans till statskassan

Riksbankens resultat för 2010 uppgår till 548 miljoner kronor (se tabell 1). I detta resultat ingår valutakurseffekter med –7 088 miljoner kronor men inte några guldvärdeeffekter, då Riksbanken inte sålde något guld under året och inte heller skrev ned värdet på sitt guldinnehav. Eftersom valutakurseffekten påverkar resultatet för 2010 exkluderas den från årets resultat i enlighet med principerna för beräkning av vinstutdelningen. Det resultat som utgör grunden för beräkning av vinstutdelningen justeras därmed upp.

På värderingskontot i Riksbankens balansräkning för 2010 redovisas priset effekter om totalt –859 miljoner kronor. Detta belopp beräknas genom att dra av saldot på den del av värderingskontot som avser effekter av förändringar i priser på värdepapper vid utgången av 2009 från motsvarande saldo vid utgången 2010. Eftersom saldot minskat under 2010 justeras det resultat som utgör grunden för beräkning av vinstutdelningen ned med 859 miljoner kronor.

Efter ovanstående justeringar uppgår resultatet för 2010 till 6 777 miljoner kronor. Detta belopp summeras sedan med de justerade resultaten för 2006–2009 för att beräkna det genomsnittliga resultatet för de fem senaste åren. Summan av justerade resultat för de fem senaste åren 2006–2010 uppgår till 38 934 miljoner kronor, vilket ger ett genomsnittligt resultat om 7 787 miljoner kronor.

Därefter beräknas 80 procent av det genomsnittliga resultatet, som för perioden 2006–2010 motsvarar 6 229 miljoner kronor. Avrundat till jämnt 100-tal miljoner blir detta 6 200 miljoner kronor, vilket är det belopp som riksbanksfullmäktige föreslår ska levereras in till statskassan.

Tabell 1. Beräkning av Riksbankens inleverans till staten för 2010

Justering av årets resultat	
Räntenetto	5 582
Valutakursförlust	-7 088
Guldvärdeeffekt	-
Övriga kostnader och intäkter	2 054
Årets resultat 2010	548
Avgår Valutakursförlust	7 088
Tillkommer Prisförlust bokförd i balansräkningen	-859
Justerat resultat 2010	6 777
Beräkning av genomsnittligt justerat resultat	
Justerat resultat 2006	2 586
Justerat resultat 2007	7 061
Justerat resultat 2008	18 318
Justerat resultat 2009	4 192
Justerat resultat 2010	6 777
Summa justerat resultat för de senaste fem åren	38 934
Genomsnittligt justerat resultat för de senaste fem åren	7 787
Beräkning av inleveransbeloppet	
80 % av det genomsnittliga justerade resultatet	6 229
Avrundning till 100-tal miljoner kronor	-29
Inleveransbelopp 2010	6 200

Överföring från Riksbankens dispositionsfond

De valutakurseffekter som exkluderas vid beräkningen av inleveransen förs från dispositionsfonden. Eftersom det redovisade resultatet för 2010 är lägre än 10 procent av det genomsnittliga justerade resultatet för de senaste fem åren förs endast 548 miljoner kronor, som motsvarar det redovisade resultatet, till dispositionsfonden. Sammantaget föreslår riksbanksfullmäktige att 6 540 miljoner kronor förs från dispositionsfonden, vilket framgår av tabell 2.

Tabell 2. Beräkning av överföringen från Riksbankens dispositionsfond för 2010

Från Riksbankens dispositionsfond förs	
Valutakursförlust	-7 088
10 % av det genomsnittliga justerade resultatet reducerat till årets resultat	548
Summa	-6 540

Överföring till Riksbankens resultatutjämningsfond

Efter vinstutdelningen och överföringen från dispositionsfonden återstår 888 miljoner kronor att disponera. Fullmäktige föreslår att detta belopp förs till resultatutjämningsfonden. I beloppet ingår 10 procent av det justerade genomsnittliga resultatet, 10 procent av det justerade genomsnittliga resultatet reducerat med årets resultat, den i balansräkningen bokförda pridförlusten och avrundning av utdelningsbeloppet till jämnt 100-tal miljoner, vilket framgår av tabell 3. Dessutom ingår i överföringen skillnaden mellan det justerade resultatet för 2010 om 6 777 miljoner kronor och det justerade genomsnittliga resultatet för 2006–2010 om 7 787 miljoner kronor, det vill säga -1 010 miljoner kronor som också anges i tabellen.

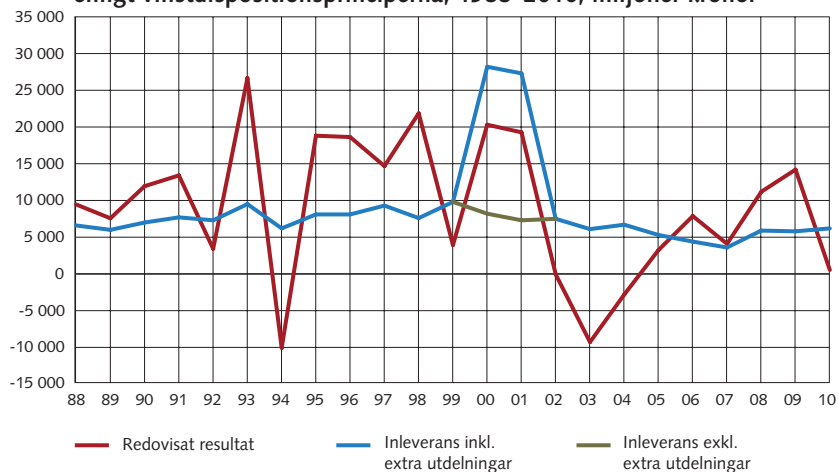
Tabell 3. Beräkning av överföringen till Riksbankens resultatutjämningsfond för 2010

Till Riksbankens resultatutjämningsfond förs	
10 % av det genomsnittliga justerade resultatet	779
10 % av det genomsnittliga justerade resultatet reducerat med årets resultat	231
Prisförlust bokförd i balansräkningen	859
Avrundning inleverans	29
Justerat resultat minskat med genomsnittligt resultat	-1 010
Summa	888

Riksbankens vinstutdelning betalas in till statskassan senast en vecka efter det att riksdagen beslutat om hur Riksbankens vinst ska disponeras. Vanligtvis sker inbetalningen i samband med att Riksbanken genomför den veckovisa öppna marknadsoperationen. Då bokförs också överföringarna till eller från dispositionsfonden och resultatutjämningsfonden. Beslutet om Riksbankens vinstdisposition beräknad utifrån resultatet för 2010 fattas av riksdagen under våren 2011.

Diagram

Diagram 1. Riksbankens redovisade resultat och inleverans till staten enligt vinstdispositionsprinciperna, 1988–2010, miljoner kronor

Anm. Den gröna linjen anger den del av inleveransen till staten som beräknades för 2000 respektive 2001 i enlighet med vinstdispositionsprinciperna. Den delen uppgick till 8,2 miljarder kronor för 2000 och 7,3 miljarder kronor för 2001.

Källa: Riksbanken.